

Nr 69

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 24 § 1 mom. och 39 § civilförsvarslagen den 22 april 1960 (nr 74).

Genom en den 20 oktober 1967 dagtecknad proposition, nr 159, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden och lagrådets protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 24 § 1 mom. och 39 § civilförsvarslagen den 22 april 1960 (nr 74).

Härigenom förordnas, att 24 § 1 mom. och 39 § civilförsvarslagen den 22 april 1960 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

24 §.

1 mom. Enskilda skyddsrum — — — — — och läge.

Bestämmelserna i första stycket 3 gälla icke i fråga om byggnad som till väsentlig del är avsedd för barnstuga som avses i 55 § barnavårdslagen den 29 april 1960 (nr 97).

39 §.

Om alarmering — — — — — särskilda bestämmelser.

Länsstyrelsen äger — — — — — förordnandet inhämtas.

Under högsta civilförsvarsberedskap äger länsstyrelsen förordna om förbud mot användande av samlingslokal, såvitt för besökande i lokalen beräknat skyddsrum icke finnes att tillgå.

Länsstyrelsen äger förordna att under högsta civilförsvarsberedskap förbud skall gälla mot användande av samlingslokal, såvitt för besökande i lokalen beräknat skyddsrum icke finnes att tillgå, och av barnstuga, såvitt skyddsrum icke finnes att tillgå för de personer som barnstugan är avsedd att hysa.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1968.

Propositionens innehåll

I propositionen förslås att byggnad som till väsentlig del är avsedd för barnstuga undantas från skyddsrumskyldighet. Undantaget kombineras med möjlighet för länsstyrelsen att förbjuda användningen av barnstuga under högsta civilförsvarsberedskap.

Förslagen föranleder ändring i civilförsvarslagen. Ändringen föreslås träda i kraft den 1 januari 1968.

Av propositionen återges i det följande endast vad föredragande departementschefen anfört. Beträffande redogörelse för gällande bestämmelser, socialstyrelsens framställning och departementspromemorian samt remissyttrandena över dessa får utskottet hänvisa till propositionen.

Departementschefen

Föredragande departementschefen, statsrådet Andersson, anför i propositionen följande:

»Nuvarande riktlinjer för anordnande av skyddsrum till skydd för befolkningen i krigstid antogs av riksdagen år 1956 (prop. 1956:185; L²U 52; rskr. 376). I stort sett grundas bestämmelserna på de principer för allmänt och enskilt skyddsrumbyggnad som tillkom redan åren 1940 och

1944, då de första civilförsvarsförfattningarna utformades. Den översyn som gjordes år 1956 var ett led i förnyelsen av civilförsvaret efter förslag av 1953 års civilförsvarsutredning. Översynen avsåg främst anpassning av skyddsrummsbyggandet till de nya riktlinjerna för en omfattande planläggning av utrymning. De grundläggande bestämmelserna återfinns i civilförsvarslagen och civilförsvarskungörelsen.

Allmänna skyddsrum skall finnas i innerområdena och andra särskilt riskfyllda delar av utsatta orter. I övrigt skall enskilda skyddsrum finnas i fastigheterna. De allmänna skyddsrummen förläggs och dimensioneras i första hand med hänsyn till den verksamhet som är avsedd att fortgå inom området under krig. I den mån belägenheten medger det, kan de också användas av dem som av olika skäl inte har utrymt området (katastrofberedskap). De enskilda skyddsrummen är avsedda för dem som bor, arbetar eller annars vistas i anläggningen eller byggnaden. Det ankommer på ägaren att inrätta skyddsrummet. Enskilt skyddsrum inrättas i regel som normalskyddsrum. Inom områden som antas inte komma att vara anfallsmål inrättas inte skyddsrum. Den närmare prövningen av var skyddsrum skall anordnas görs av Kungl. Maj:t. Enskilda skyddsrum skall inrättas företrädesvis i orter av storleken 5 000 invånare och däröver, f. n. ca 200 orter. Skyddsrum skall i princip anordnas för bostads- och kontorsfastigheter med mer än två våningar, industrier med mer än 25 anställda, undervisnings- och vårdanstalter som är avsedda att hysa mer än 25 personer, vissa kommunikationsanläggningar m. m. Skyddsrummen inrättas endast i byggnader som nyuppförs. Den äldre bebyggelsen berörs alltså inte av skyddsrummsåtgärderna även om den formellt omfattas av skyldigheten i fråga. Undantag från skyddsrummsbyggnadsskyldigheten får medges av länsstyrelsen om anordnandet skulle medföra oskäliga kostnader. Undantag får även medges i annat fall, om det kan ske utan att skäliga anspråk på skydd eftersätts.

Med stöd av dessa bestämmelser har ett förhållandevis stort antal enskilda skyddsrum tillkommit i nya byggnader sedan år 1940. Årligen tillkommer ca 200 000 skyddsrumspatser. Sammanlagt finns det f. n. inemot 3 milj. platser. Kostnaden för att inrätta normalskyddsrum i en fastighet beräknas motsvara ca 2 % av kostnaden för byggnaden i dess helhet. Ersättning av statsmedel kan utgå, om någon ålagt att anordna enskilt skyddsrum av särskild beskaffenhet eller storlek. Statsbidrag utgår vidare till kommunerna för bl. a. skyddsrum i undervisningsanstalter. I motion till årets riksdag (1967: II:919) har föreslagits att statsbidrag skall utgå även när kommun åläggs att anordna skyddsrum vid barnstugor. Riksdagen har ännu inte tagit ställning till motionen.

Barnstuga som regelbundet tar emot barn för begränsad del av dygnet, såsom lekskola, daghem eller fritidshem, är en särskild form av barnavårdsanstalt och omfattas alltså av skyddsrummsbyggnadsskyldighet om den

är avsedd att hysa mer än 25 personer. Socialstyrelsen har nu tagit upp frågan om generell dispens från skyldigheten att anordna skyddsrum i samband med byggande av barnstugor. Civilförsvarsstyrelsen har i yttrande över framställningen avstyrkt generell dispens men uttalat sig för en vidgad användning av den i civilförsvarslagen medgivna dispensmöjligheten. I anslutning till framställningen har en promemoria upprättats inom försvarsdepartementet. I denna tas inte ställning till frågan om skyddsrum för barnstugor. Däremot föreslås att Kungl. Maj:t får en allmän rätt att ge dispens och därmed möjlighet att hålla samman dispensgivningen i skyddsrumsårenden. Vidare föreslås att dispens skall kunna kombineras med förbud att använda den berörda anläggningen eller byggnaden under civilförsvarsberedskap. Vid remissbehandlingen av promemorian har åtskilliga myndigheter även berört socialstyrelsens framställning. Samtliga dessa myndigheter avstyrker generell dispens för barnstugor.

Frågan om skyldighet att anordna skyddsrum i samband med byggande av barnstuga har redan avhandlats vid årets riksdag. I anledning av en fråga i andra kammaren (prot. nr 5 s. 3) rörande vikten av att utbyggnaden av barnstugor inte utsätts för förseningar på grund av att skyddsrummbyggnadsskyldighet föreligger meddelade statsrådet Lundkvist som då handlade frågor rörande civilförsvaret, att han avsåg att begära bemyndigande att tillkalla en utredning om vissa tekniskt-ekonomiska skyddsrumfrågor och att det senare kunde bli aktuellt med en principdiskussion om det var riktigt att kräva skyddsrumsanordningar för anläggningar av detta slag. Andra lagutskottet har därefter hänvisat till denna utredning i ett av riksdagen godkänt utlåtande (L²U 1967:43) över två motioner med förslag om översyn av bl. a. omfattningen av skyldigheten att anordna enskilda skyddsrum. Inom försvarsdepartementet kartläggs f. n. olika tekniskt-ekonomiska alternativ för skyddsrummbyggnad. Därvid övervägs också de mer principiella frågorna om skyddsrummbyggnadsskyldighetens omfattning.

Skyddsrummbyggnaderna har ansetts vara en av de väsentliga åtgärderna för att ge befolkningen skydd i krigstid. De grundläggande principerna för skyddsrumspiktens omfattning bör inte ändras utan att konsekvenserna av en sådan ändring blivit utredda. Det kan därför vara ägnat att inge betänkligheter att nu ta upp frågan om generell dispens för en grupp av byggnader som omfattas av skyddsrummbyggnadsskyldigheten. Å andra sidan intar barnstugorna i vissa hänseenden en särställning bland de anläggningar och byggnader som omfattas av skyddsrummbyggnadsskyldighet. Frågan om dispens för barnstugor synes därför kunna prövas utan att den principiella inställningen till skyddsrumspikten rubbas, och dispens för sådana byggnader synes inte heller kunna åberopas som skäl för undantag för andra slag av anläggningar eller byggnader för vilka skyddsrumsskyldighet föreligger.

Barnstugorna uppförs numera i regel som källarlösa paviljongbyggnader i anslutning till befintlig bostadsbebyggelse. Kostnaden för att uppföra skyddsrum i sådana barnstugor har av socialstyrelsen angetts till 700—1 000 kr. per skyddsrumspats. Som jämförelse kan nämnas att normalkostnaden för skyddsrumspats i normalskyddsrum av lägre skyddsklass är beräknad till ca 250 kr. och i normalskyddsrum av högre skyddsklass till ca 300 kr. Det bör i detta sammanhang erinras om att redan enligt nuvarande bestämmelser dispens kan medges om anordnandet av skyddsrum medför oskäligen kostnader.

Vidare bör beträffande skyddssynpunkten följande framhållas. Barnstugor, dvs. lekskolor, daghem och fritidshem, är avsedda för mottagning av barn under dagtid. Behovet av särskilt skyddsrumsskydd för barnen och personalen vid barnstugorna är alltså begränsat till denna del av dygnet. De fristående barnstugorna är — i motsats till skolor och vissa andra vårdanstalter — vanligen ganska små institutioner, i de flesta fall inte avsedda för fler än 30—45 barn. De är i regel uppförda i nära anslutning till bostadsbebyggelse där skyddsrum finns. Det bör därför inte möta svårigheter att bereda barnen och den tjänstgörande personalen plats i skyddsrum i närbeläget bostadshus under de tider barnstugorna är öppna. Beaktas bör även att skyddsrumskyldighet överhuvudtaget inte föreligger för barnstugor som är avsedda att hysa mindre än 25 personer.

För min del anser jag övervägande skäl tala för att byggnader som till väsentlig del är avsedda för barnstugor undantas från skyddsrumskyldighet. Jag förutsätter då att man vid planerandet av barnstugor tar all hänsyn till skyddssynpunkten så att barnstugorna — såsom redan nu i regel torde vara fallet — blir uppförda inom rimligt gångavstånd, 100—200 m, från närmaste skyddsrum.

Undantag från skyddsrumskyldigheten enligt här angivna riktlinjer torde i och för sig kunna medges av länsstyrelserna inom ramen för gällande bestämmelser i civilförsvarslagen. Det har emellertid framgått att den hittillsvarande dispensgivningen skett efter skiftande grunder och att det förhållandet, att det inte kunnat förutses om dispens skulle komma att beviljas, verkat allvarligt hämmande på den från sociala synpunkter önskvärda fortsatta utbyggnaden av barnstugeverksamheten. Med hänsyn härtill bör i civilförsvarslagen tas in bestämmelse att ifrågakvarande barnstugor är undantagna från skyddsrumskyldighet. Undantaget bör kombineras med en bestämmelse som ger länsstyrelserna rätt att redan i fred förbjuda användningen av skyddsrumslösa barnstugor under högsta civilförsvarsberedskap. Möjlighet måste finnas att stänga en barnstuga om fientligt anfall väntas och skydd inte finns att tillgå i närheten. F. n. gäller enligt 39 § civilförsvarslagen att länsstyrelse kan utfärda motsvarande förbud beträffande samlingslokal. Denna bestämmelse är emellertid så utformad att förbudet kan ges först sedan högsta civilförsvarsberedskap in-

trätt. Det synes lämpligt att i detta sammanhang sådan ändring vidtas i bestämmelsen att förbudet skall — i enlighet med vad som förordats beträffande barnstugor — kunna utfärdas redan innan högsta civilförsvarsberedskap råder.

Av det anförda framgår att jag inte ansluter mig till den i promemorian väckta tanken att centralisera dispensgivningen i skyddsrumfrågor i allmänhet till Kungl. Maj:t. Dispenser bör även i fortsättningen ges av länsstyrelserna. I samband med remissbehandlingen av departementspromemorian har emellertid åtskilliga myndigheter understrukit behovet av centralt meddelade anvisningar för dispensgivningen. Föreskrifter har ansetts nödvändiga även till ledning för tillämpningen av civilförsvarslagens bestämmelser om skyddsrumbyggnadsskyldighetens omfattning. Erforderliga anvisningar och föreskrifter bör meddelas av civilförsvarsstyrelsen. Bestämmelserna i civilförsvarskungörelsen om styrelsens skyldigheter i dessa hänseenden är emellertid inte alldeles entydiga. Jag ämnar därför senare föreslå Kungl. Maj:t ändringar i dessa bestämmelser.»

Utskottet

Utskottet har inte funnit anledning till erinran mot Kungl. Maj:ts förslag och får därför hemställa,

att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition,
nr 159.

Stockholm den 28 november 1967

På andra lagutskottets vägnar:

AXEL STRAND

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herr Strand (s), fru Carlqvist (s), herrar HübINETTE (h)*, Eric Carlsson (cp)*, Dahlberg (s), Erik Filip Petersson (fp), Högström (s)* och Wirtén (fp); samt

från andra kammaren: fru Ekendahl (s), herr Gustavsson i Alvesta (cp), fröken Wetterstöm (h), herr Bengtsson i Varberg (s), fru Svensson (s), herrar Jonsson (fp)*, Göransson (s) och Ullsten (fp)*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering